

Форма № 09/18

Затверджена рішенням вченої ради ІДГУ  
від 30.08.2018 р., протокол № 1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК**  
**КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

**«ЗАТВЕРДЖЕНО»**

Навчально-методичною радою ІДГУ

Протокол № 4 від 15.01 2019 р.

Голова НМР Н. М. Кольцун Н. М. Кольцун

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**Археологія**

освітній ступінь бакалавр  
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка  
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 014 Середня освіта (014.03 Історія)  
(спеціалізація) (код і назва спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації))

освітня програма Середня освіта: історія  
(назва освітньої програми)

тип дисципліни вибіркова  
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

**ПОГОДЖЕНО:**

Гарант освітньої програми

  
А.В. Грижанова  
(підпис, ініціали, прізвище)

**РЕКОМЕНДОВАНО:**

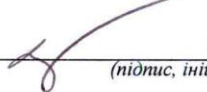
кафедрою української і всесвітньої  
історії та культури

протокол № 8 від 10.01.19

Завідувач кафедри   
В.Г. Церковна  
(підпис, ініціали, прізвище)

**ПОГОДЖЕНО:**

Голова науково-методичної ради факультету  
української філології та соціальних наук

  
І.Б. Чижак  
(підпис, ініціали, прізвище)

**Розробник програми:**

Татаринів І.Є., кандидат історичних наук, ст.

викладач кафедри української і всесвітньої історії  
та культури

**Рецензент програми:**

Церковна Віра Георгіївна, кандидат історичних

наук, завідувач кафедри української і всесвітньої  
історії та культури.

## 1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	Лекції:	
	26	6
Модуль: 1	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 120	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 2	Лабораторні заняття:	
	-	-
Семестр: 3	Семінарські заняття:	
	22	6
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 3	-	-
- самостійна робота: 5	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік	-	-
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	72	108

## 2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

**Предмет** вивчення навчальної дисципліни: археологія як наука, історія археологічних досліджень, джерела вивчення археології, археологічна періодизація, методи та специфіка археологічних досліджень, археологічне вивчення культур давніх епох, господарської діяльності, способу життя, матеріальної й духовної культури народів, що проживали на території України від найдавніших часів (за археологічними знахідками).

**Метою** вивчення дисципліни є: оволодіння студентами знаннями стосовно розвитку вітчизняної та зарубіжної археологічної науки, різновидом археологічних джерел, методами ведення розвідок та розкопок певних археологічних пам'яток, датування артефактів, а також з особливостями окремих археологічних культур на території України.

**Передумови** для вивчення дисципліни: немає

**Міждисциплінарні зв'язки:** проблематика курсу пов'язана з дисциплінами Вступ до спеціальності з основами наукових досліджень, Історія України та української культури, Історія первісного суспільства, Історія стародавнього світу, Історія середніх віків, Спеціальні історичні дисципліни.

## 3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

1. **Знання:** знати етапи вивчення археології, сучасні наукові підходи до висвітлення ключових проблем археологічних досліджень; знати основні досягненнями сучасної археологічної науки як у теоретичному, так і у практичному плані, закласти основи для подальшого накопичення конкретно-історичних знань і методологічних навичок, щоб успішно

використовувати їх у дослідженні давньої історії України; знати основні епохи та їх археологічні культури, висвітлювати їх етнокультурні особливості; знати понятійно-термінологічний апарат курсу; знати види археологічних пам'яток та джерел, а також методи польових та лабораторних досліджень, які існують в археології.

2. *Уміння*: вміти аналізувати підходи до вивчення старожитностей та давньої історії, обґрунтовувати свою світоглядну позицію щодо процесів розвитку археологічних культур на території України; вміти синхронізувати різні періодизації первісного суспільства, складати таблиці археологічних культур, працювати з історичними картами; вміти використовувати історичні та археологічні терміни та поняття під час усних відповідей на семінарських заняттях, застосовувати терміни гуманітарних та природничих наук при характеристиці окремих археологічних епох та культур.
3. *Комунікація*: використовувати набуті знання при веденні наукових дискусій з питань археології; давати цілісну характеристику історії України за археологічними джерелами від доби первісності до епохи пізнього середньовіччя; створювати умови для комунікації із представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій.
4. *Автономність та відповідальність*: здійснювати самостійний пошук інформації з використанням різноманітних ресурсів; виконувати індивідуальні науково-дослідні завдання з відповідної проблематики, виявляти самостійність і соціальну відповідальність, громадянські та патріотичні чесноти при виконанні функціональних обов'язків.

#### 4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Археологія як наука	4	2	2	-	-	-	6	2	2	-	-	-	-	8
2.	Історія археології в Україні. Датування в Археології.	6	4	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	12
3.	Методи археологічного дослідження	8	6	2	-	-	-	8	2	2	-	-	-	-	8
4.	Кам'яна доба в Україні	4	2	2	-	-	-	6	2	-	2	-	-	-	8
5.	Енеоліт на території України	4	2	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	12
6.	Доба бронзи	2	2	2	-	-	-	6	2	-	2	-	-	-	8
7.	Ранній залізний вік	4	2	2	-	-	-	6	2	2	-	-	-	-	8
8.	Античні держави Північного Причорномор'я	6	4	2	-	-	-	6	2	-	2	-	-	-	8

9.	Культури другої пол. I тис. до н.е. – першої пол. I тис. н.е.	2	-	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	12
10.	Слов'янські культури раннього середньовіччя	2	-	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	8
11.	Середньовічна археологія Півдня України	4	2	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	12
<b>Проміжний контроль</b>		-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	4
<b>Разом:</b>		48	26	22	-	-	-	72	12	6	6	-	-	-	108

## 5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### 5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

#### *Тема № 1. Археологія як наука.*

Предмет та завдання археологічних досліджень. Археологія в системі історичних знань та зв'язок з іншими науками. Типи археологічних пам'яток. Категорії археологічних джерел.

#### *Тема № 2. Історія археології в Україні. Датування в Археології.*

Основні етапи розвитку археології. Витоки археології. Антикварний період. Становлення археології як науки. Археологія України за часів Російській імперії. Відкриття перших музеїв на півдні. Розкопки античних міст та скіфських царських курганів, давньоруських міст. Археологічні з'їзди. Археологія в Україні протягом ХХ – початку ХХІ ст. Інститут археології НАН України. Видатні відкриття українських археологів. Сучасний стан української археології. Археологічна періодизація. Абсолютна та відносна хронологія. Методи датування в археології.

#### *Тема № 3. Методи археологічного дослідження*

Законодавство України щодо збереження археологічної спадщини. Методи польових досліджень. Археологічні інструменти та прибори. Розвідка. Методи проведення археологічних розкопок могильників та поселень. Фіксація археологічних джерел під час польових досліджень. Лабораторно-камеральні методи дослідження. Вироби з каменю, кераміки, металу, кістки, дерева, скла та ін. Перевезення, консервація, реставрація та збереження археологічного матеріалу. Паспортизація, каталогізація.

#### *Тема № 4. Кам'яна доба в Україні.*

Ранній палеоліт в Україні. Загальна характеристика. Архантропи. Клімат. Фауна та флора. Знаряддя праці. Середній палеоліт (Мустьєрська епоха). Загальна характеристика. Палеантропи. Клімат. Знаряддя праці. Поховання. Житла. Пізній палеоліт. Загальна характеристика. Неоантропи. Клімат. Фауна та флора. Знаряддя праці. Житла. Мистецтво та світогляд палеолітичної епохи на території України. Мезоліт. Загальна характеристика мезоліту України. Знаряддя праці, житла. Загальна характеристика неоліту. Неолітичні культури на терені України.

#### *Тема № 5. Енеоліт на території України.*

Характеристика епохи палеометалу (розвиток відтворюючого господарства; поява металообробки; ремесла; інтенсифікація обміну; зміни у системі власності; суспільні відносини). Землеробські культури Правобережжя та Подністров'я (Трипільська, Гумельницька). Скотарсько-землеробські культури Закарпаття, Волині, Поділля (лендельська, лійчастого посуду, кулястих амфор, полгарська, баденська). Скотарські культури степу України (Середньостогівська культура. Ямна культурно-історична спільність). Ранній енеоліт Криму – Кемі-обинська культура.

*Тема № 6. Доба бронзи.*

Характеристика бронзового віку. Історія дослідження. Хронологічна періодизація пам'яток епохи бронзи. Ранній період епохи бронзи. Культури середнього періоду епохи бронзи. Культури пізньої бронзи. Культури Закарпаття (Отомань, Станівська).

*Тема № 7. Ранній залізний вік.*

Ранній залізний вік. Загальна характеристика та періодизація. Передскіфський період. Кіммерійські старожитності. Чорноліська культура. Фракійський гальштат. Лужицька та висоцька культури. Скіфський період. Загальна характеристика та межі Скіфії. Скіфські «царські» кургани. Скіфські городища. Звіриний стиль у мистецтві. Культури скіфського часу. Сарматський період. Загальна характеристика сарматської культури. Скіфська держава в Криму. Пізньоскіфські городища Нижнього Подніпров'я.

*Тема № 8. Античні держави Північного Причорномор'я.*

Основні етапи та причини грецької колонізації Північного Причорномор'я. Періодизація античної цивілізації в цьому регіоні. Дослідження. Античні міста у Нижньому Побужжі і Подністров'ї (Борисфен, Ольвія, Тіра, Ніконій, о-в Левке). Античні міста в Криму (Херсонес, Калос-Лімен, Керкінітіда, Боспорська держава). Сільські поселення (хори) грецьких міст-держав Північного причорномор'я. Матеріальна культура та побут античних міст-держав Північного Причорномор'я.

*Тема № 9. Культури другої пол. I тис. до н.е. – першої пол. I тис. н.е.*

Проблема походження слов'ян. Археологічна періодизація ранньослов'янського часу. Кельти. Класичні пам'ятки латену на території України. Скарби. Культури пізньолатенського та римського часу: зарубинецька, понешт-лукашівська, пшеворська, липицька. Культури пізньоримського часу: черняхівська, київська, карпатських курганів, вельбарська.

*Тема № 10. Слов'янські культури раннього середньовіччя. Археологія Русі*

Культури раннього середньовіччя V-VII ст.: корчацько-празька, пеньківська, колочинська. Східнослов'янські культури періоду VIII – IX ст.: тип Лука-Райковецька, волинцевська, роменська. Загальна характеристика епохи Київської Русі. Історія дослідження. Городища, селища, могильники. Археологія Києва Чернігова, Переяслава, Вишгорода, Галича, Львова, Новгород-Сіверського.

*Тема № 11. Середньовічна археологія Півдня України. Пам'ятки козацьких часів.*

Історія дослідження. Салтівсько-маяцька культура. Балкано-дунайська культура. Пам'ятки кочовиків Степового Подніпров'я та Північно-Західного Причорномор'я IX – XIV ст. Пам'ятки Криму. Печерні міста. Середньовічний

Білгород-Дністровський. Археологія козацької доби. Запорозька Січ. Оборонні замки-фортеці. Розкопки під Берестечко.

### **5.2. Тематика семінарських занять**

Тема № 1. Археологія як наука.

Тема № 2. Історія археології в Україні. Датування в Археології.

Тема № 3. Методи археологічного дослідження

Тема № 4. Кам'яна доба в Україні.

Тема № 5. Енеоліт на території України.

Тема № 6. Доба бронзи.

Тема № 7. Ранній залізний вік.

Тема № 8. Античні держави Північного Причорномор'я.

Тема № 9. Культури другої пол. I тис. до н.е. – першої пол. I тис. н.е.

Тема № 10. Слов'янські культури раннього середньовіччя. Археологія Русі

Тема № 11. Середньовічна археологія Півдня України. Пам'ятки козацьких часів.

### **5.3. Організація самостійної роботи студентів**

з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна	заочна	
1.	Підготовка до лекційних та семінарських занять	30	8	Конспект
2.	Підготовка до проміжного контролю	4	4	Модульна контрольна робота
3.	Виконання індивідуальних завдань:			
	- підготовка 2 рефератів з обраної тематики;	20	20	Реферати
	- заповнення археологічних таблиць;	18	18	Таблиці
	- опрацювання тем для самостійного вивчення.	-	58	Конспект
	<b>Разом</b>	<b>72</b>	<b>108</b>	

### **Тематика індивідуальних завдань**

#### **Тематика рефератів**

Тема № 4. Кам'яна доба в Україні.

1. Палеолітичне мистецтво.

2. Роль природних умов у виникненні й розвитку людства.

3. Мезолітичне мистецтво.

4. Релігійні уявлення в епоху мезоліту. Поховання та могильники.

5. Виникнення керамічного посуду та його значення для людства.

6. Духовна культура епохи неоліту.

Тема № 5. Енеоліт на території України.

1. Трипільська кераміка.

2. Поява металообробки та перших металевих виробів.

3. Поховання енеолітичної епохи в Одеській області (с. Холмське).

Тема № 6. Доба бронзи.

1. Дослідження курганів.

2. Походження перших виробів із бронзи.

3. Зольники Сабатиновської культури.

Тема № 7. Ранній залізний вік.

1. Рання кизил-кобинська культура у Гірському Криму.

2. Скарби передскіфського періоду на території України.

3. Поява заліза та технологія його одержання. Значення цього відкриття для людства.

4. Матеріальна культура та побут скіфів.

5. Духовна культура та мистецтво.

6. Історія Малої Скіфії.

7. Типи сарматських могильників в Буджакському степу.

8. Духовна культура, мистецтво сарматів та пізніх скіфів.

Тема № 8. Античні держави Північного Причорномор'я.

1. Антична культура у Північному Причорномор'ї: пам'ятки мистецтва та архітектури.

2. Релігія населення грецьких міст-держав північного Причорномор'я

3. Римський час в Північному Причорномор'ї.

Тема № 9. Культури другої пол. I тис. до н. е. – першої пол. I тис. н. е.

1. Черняхівські поселення Ріпа та Фурманівка в Одеській області.

2. Організація господарства у носіїв культур ранньослов'янської доби.

3. Поховання та могильники носіїв культур ранньослов'янської доби.

Тема № 10. Слов'янські культури раннього середньовіччя.

Археологія Русі

1. Археологічні дослідження Любеча, Звенигорода, Луцька.

2. Матеріальна культура епохи Київської Русі: побут, ремесла, торгівля, архітектура, мистецтво.

3. Духовна культура епохи Київської Русі.

Тема № 11. Середньовічна археологія Півдня України.

Пам'ятки козацьких часів.

1. Економіка і побут козацької доби.

2. Озброєння козацьких військ.

3. Знаряддя праці українських козаків.

4. Керамічний посуд доби українського козацтва.

### **Заповнення таблиць до тем:**

Тема № 4. Кам'яна доба в Україні.

Тема № 5. Енеоліт на території України.

Тема № 6. Доба бронзи.

Тема № 7. Ранній залізний вік.

Для того, щоб вірно виконати завдання студенту необхідно:

А. Приступити до заповнення таблиць тільки після прослухання лекції та виконання всіх завдань семінарського заняття з відповідної теми.

Б. Заповнити таблиці за наступним зразком:

Назва культури	Територія	Дослідники	Поселення, житла, знаряддя праці, заняття	Кераміка	Релігійні пам'ятки, поховання	Примітки*
<b>Ямна</b> мідний вік	Степові райони від Заволжя до пониззя Дунаю	В.О. Городцов	При розкопках знайдено невеликі наземні житла, укріпленні оборонними стінами. Житла належали окремим сім'ям. Поряд з житлами	Кераміка досить примітивна і в цілому одноманітна. Серед форм домінує округлобокий гостродонний горщик. Орнаментация скупа.	Засипані вохрою поховання знаходяться в глибоких ямах, над якими насипані кургани із землі. Інколи в кургані буває по	У похованнях курганів у ямної культури інколи зустрічаються великі



			<p>влаштували глинобитні вогнища. Серед знарядь праці переважали кремінні ножі, кам'яні зернотерки, шліфовані сокири, кістяні мотики. З міді виготовлялися ножі, сокири, шила. Основне заняття населення – скотарство. Населення вело рухливий спосіб життя, пересуваючись за стадами.</p>	<p>Візерунок розміщений у верхній частині горщика. Найчастіше це ряди відбитків шнура чи гребінцевого штампа. Зустрічаються заштриховані трикутні фігури.</p>	<p>кілька поховань. Одно з них основне і найбільш раннє. Основне поховання завжди чоловіче. Супровідний інвентар – посуд, ножі з кременю, кістяні гарпуни, вироби з міді. Кістки тварин походять від покладеної жертвовної м'ясної їжі. Ями над похованнями перекривали настилами з дерева, а самі поховання покладені на підстилки з трави, дерев'яної кори.</p>	<p>кам'яні плити, які схематично передають фігуру людини. Такі плити називають антропоморфними (людиноподібними) стелами.</p>
--	--	--	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

\* В графі „примітки” треба вказати характерні риси, властиві культурі, які не вказано у попередніх графах (Наприклад, зольники Сабатинівської культури; скарби культур Фракійського гальштату).

Користуватися підручниками:

- Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – Підручник. – Тернопіль, 2004.
- Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І. Археологія та стародавня історія України. – К.: Либідь, 1992.
- Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Л.Л. Залізняка, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін.; за ред Л.Л. Залізняка. – К.: Либідь, 2005. – 504 с.
- Мартынов А.И. Археология СССР. – М.: Высшая школа, 1973.
- Шовкопляс І.Г. Основи археології. – К.: Вища школа, 1972
- Іншими підручниками, вказаними у списку літератури до семінарського заняття.

## 6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, індивідуальні завдання.  
6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.  
6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

## 7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді рефератів та таблиць.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання, відповіді на які дають можливість оцінити рівень оволодіння теоретичним матеріалом з дисципліни.

*Зразок варіанту модульної контрольної роботи:*

1. Методи проведення археологічних розкопок могильників.
2. Неолітичні культури на терені України.

## 8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

### 8.1. Шкала та схема формування підсумкової оцінки

**Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою**

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	зараховано
70-89	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

### Схема розподілу балів

<b>Максимальна кількість балів</b>	<b>70 балів</b> (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,7	<b>30 балів</b> (проміжний контроль) – за результатами виконання модульної контрольної роботи
<b>Мінімальний пороговий рівень</b>	<b>35 балів</b> (поточний контроль)	<b>16 балів</b> (проміжний контроль)

### 8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
<b>5 балів</b>	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
<b>4 бали</b>	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує

	задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
<b>3 бали</b>	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
<b>2 бали</b>	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
<b>1 бал</b>	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
<b>0 балів</b>	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

### 8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Реферат	5
Реферат	5
Таблиці	5

Оцінювання *реферату* здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела. Критеріями оцінювання *таблиць* є правильність та повнота заповнення.

### 8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

### 8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

## 9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Дошка, ілюстрації, археологічні артефакти, технічні засоби для демонстрування науково-популярних фільмів (ноутбук, проектор).

## 10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

### 10.1. Основні джерела

1. Абашина Н.С. М.Ю. Брайчевський про історичний зміст поняття "археологічна культура" та проблему культурної трансформації /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. – С. 25 -32.
2. Авдусин Д.А. Археология СССР (2-е изд.). – М., 1977.
3. Амальрик А.С. Монгайт А.Л. В поисках исчезнувших цивилизаций. – М., 1966.
4. Археологія України. Курс лекцій. – К., 2005.
5. Клейн Л.С. История археологической мысли (в 2-х томах). – СПб., 2011.
6. Алексеева И.Л. Курганы эпохи палеометалла в Северо-Западном Причерноморье. - К.: Наукова думка, 1992.
7. Андрух С.И. Нижнедунайская Скифия в VI - I в. до н. э. - Запорожье, 1995.
8. Античные государства Северного Причерноморья. Археология СССР. - М.: Наука, 1984.
9. Артамонов М.И. Киммерийцы и скифы. - ЛГУ, 1974.
10. Археологія доби українського козацтва XVI - XVIII ст. - К.: 1997.
11. Археология Украинской ССР. Т.1: Первобытная археология. - К.: Наукова думка, 1985.
12. Археология Украинской ССР. Т.2: Скифо-сарматская и античная археология. - К.: Наукова думка, 1985.
13. Археология Украинской ССР. Т.3: Раннеславянский и древнерусский периоды. - К.: Наукова думка, 1986.
14. Археологические памятники Одесской области. Справочник. - Одесса, 1991.
15. Баран В.Д. Черняхівська культура. - К.: Наукова думка, 1981.
16. Баран В.Д. Празька культура Подністров'я. - К., 1988.
17. Баран В.Д. Давні слов'яни. Україна крізь віки. - К.: Альтернативи, 1998.
18. Білоусько О. Україна давня: євразійський контекст. - К., 2002.
19. Брайчевський М.Ю. Про черняхівську культуру //Археологія, 1989 -№2.
20. Брайчевський М.Ю. Антська проблема в контексті візантійської історії // Археологія. - 1991. - №2.
21. Брайчевський М.Ю. Скарби знайдені і не знайдені. - К., 1992.
22. Брайчевський М.Ю. Вступ до історичної науки. – К., 1995.
23. Бунятян К.П., Мурзин В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. Україна крізь віки. Т.1. - К.: Альтернативи, 1998.
24. Бунятян К.П. Давнє населення України. – К.: Либідь, 1999.
25. Бруяко И.В., Ярошевич Ю.И. Городище у с. Новосельское на Нижнем Дунае. - Одеса: Гермес, 2001.
26. Винокур І.С. М.Ю. Брайчевський і вивчення черняхівської культури. //Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. - С. 33-34.
27. Высотская Т.Н. Неаполь – столица государства поздних скифов. – К.: Наукова думка, 1979.
28. Давня історія України. В двох кн. Під ред. П.П. Толочко. Кн. 1 та 2. - К.: Либідь, 1994.
29. Ефименко П.П. Первобытное общество Почерки по истории палеолитического времени. Изд. третье. – К.: Издательство АН Украинской ССР, 1953. – 664 с.
30. Залізник Л. Л. Первісна історія України. – К.: Либідь, 1999.
31. Геродот. Геродота турійця з Галікарнаса "Історій" книг дев'ять що їх називають музами. Переклад А.О. Білецького. - К.: Наукова думка, 1993.
32. Даниленко В.Н. Неолит Украины. Главы древней истории Юго-восточной Европы. — К.: Наукова думка, 1969.
33. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. Этноисторическое исследование. - К.: Наукова думка, 1974.
34. Добролюбский А.О. Кочевники Северо-Западного Причерноморья в эпоху средневековья. - К.: Наукова думка. 1986.

35. Древний мир. История. Археология. Нумизматика. - К., 2001. – періодичний ілюстрований часопис.
36. Древняя керамика: методы и программы исследования в археологии. – К., 1992.
37. Етнічна історія давнього населення України. - К., 2001.
38. Залізник Л.Л. М.Ю. Брайчевський і походження слов'янських народів. /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. - С. 67-83.
39. Зубарь В.М., Сон Н.А. Греки и римляне в Нижнем Поднестровье. - К., 1998.
40. Івакін Г.Ю. М.Брайчевський та пізньосередньовічна археологія України /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. – С. 100-110.
41. Історія української культури: В 5-ти томах. Т.1. - К.. 2001.
42. Каменний век на території України. – К., 1990.
43. Карышковский П.О., Клейман И.Б. Древний город Тира. - К.: Наукова думка, 1985.
44. Кравченко А.А. Средневековый Белгород на Днестре. - К.: Наукова думка, 1986.
45. Кравченко Н.М. Анти - на зламі віків. Ранньоантський період у світлі історико-археологічних аналогій // Вісник Київського інституту "Слов'янський університет". - Вип. №11. - К., 2001.
46. Кравченко Н.М. Черняхівська культура і проблема антив /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. - С. 35-43.
47. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русява А.С. Античні держави Північного Прочорномор'я. Україна крізь віки. Т.2. - К.: Альтернативи, 1998.
48. Лєсков А.М. Курганы: находки, проблемы. – Л.: Наука, 1981.
49. Массон В.М. Экономика и социальный строй древних обществ (в свете данных археологии). – Л., 1976.
50. Матюшин Г.Н. У колыбели истории. - М.: Просвещение, 1972.
51. Мовчан І.І., Боровський Я.Є., Гончар В.М. Дружинний некрополь Верхнього Києва (з нових досліджень) /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. - С. 83 - 87.
52. Мозолевский Б.М. Товста могила. - К.: Наукова думка, 1979.
53. Моця Б.О., Толкачов Ю.І. Меджибізька фортеця // Археологія - №3. – К., 2000.
54. Нужний Д.О. Розвиток мікролітичної техніки в кам'яному віці. – К., 1992.
55. Отрощенко В.В. До вивчення знакової системи зрубної спільності. /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. -С. 23-25.
56. Охотников С.Б., Островерхов А.С. Святилище Ахилла на острове Левке (Змеином). - К.: Наукова думка, 1993.
57. Павленко Ю.В. Передісторія давніх русів у світовому контексті. - К.: Фенікс, 1994.
58. Паламарчук С.В. Древняя и средневековая история населения междуречья Днестра и Дуная. - Одесса, 1997.
59. Палеогеография Европы за последние сто тысяч лет. – М., 1982.
60. Палеолит СССР. – М., 1984
61. Пиоро И.С. Крымская Готия. К.: Либідь, 1990.
62. Полин С.В. От Скифии к Сарматии. - К., 1992.
63. Приходнюк О.М. Археологічні пам'ятки Середнього Придніпров'я VI-XI ст. до н. е. - К.: Наукова думка, 1980.
64. Приходнюк О.М. Пастирське городище /Михайло Брайчевський. Вчений і особистість. - К.: Фенікс, 2002. - С. 43 - 50.
65. Рыбаков Б.А. Геродотова Скифия. Историко-географический анализ. -М: Наука, 1979.
66. Свешніков І. К. Битва під Берестечком. – Львів: Слово, 1992.
67. Сегеда С.П. Основи антропології. – К., 1995.
68. Секерская Н.М. Античный Никоний и его округа в VI - IV вв. до н.э. - К.: Наукова думка, 1989.
69. Седов В.А. Восточные славяне VI - XIII вв. Археология СССР. - М.: Наука, 1982.
70. Скифо-сибирский звериный стиль в искусстве народов Евразии. - М.: Наука, 1976.
71. Словник-довідник з археології. - К.: Наукова думка, 1996.
72. Сон Н.А. Тира римского времени. -К.: Наукова думка, 1993.

73. Сминтина О.В. Ландшафт в контексті палеоекологічного підходу до вивчення культури: проблеми та перспективи. – Записки історичного факультету ОНУ. Вип. 11. – Одеса, 2001. – С. 143 – 151.
74. Степи Евразии в эпоху средневековья. Археология СССР. - М.: Наука, 1983.
75. Телегін Д.Я. Січі запорозьких козаків Низового Дніпра. - К., 1991.
76. Тимощук Б.О. Хотинська фортеця // УІЖ, №4. - К., 1967.
77. Толочко П.П. Древний Киев. - К.: Наукова думка, 1985.
78. Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь. - К., 1999.
79. Фролов Б.А. Числа в графике палеолита. – Новосибирск: Издательство «Наука» Сибирское отделение, 1974.
80. Черненко Е.В. Скифские лучники. - К.: Наукова думка, 1981.
81. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. - К: Либідь, 1992.

### *10.2. Допоміжні джерела*

82. Давня історія України. У двох книгах. Кн. 1 — К.: Либідь, 1994.
83. Давня історія України. У двох книгах. Кн. 2 - К.: Либідь, 1994.
84. Давня історія України. Том перший. - К.: ИА НАНУ, 1998.
85. Давня історія України. Том другий. - К.: ИА НАНУ, 1998.
86. Давня історія України. Том третій: Слов'яно-руська доба. - К.: ИА НАНУ, 1999.
87. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. – К., 1996.
88. Русіна О.В. Україна під татарами і Литвою. Україна крізь віки. Т.6. - К.: Альтернативи, 1998.
89. Толочко П.П. Київська Русь. - К.: Наукова думка, 1990.
90. Толочко О.П., Толочко П.П. Давня Русь. Україна крізь віки. Т.4. - К.: Альтернативи, 1998.

### *10.3. Інтернет-ресурси*

91. <http://www.gumer.info> – Библиотека Гумер - гуманитарные науки
92. <http://www.archaeology.ru/>
93. <http://klad.hobby.ru/milarch.htm> Военная археология
94. <http://raskopki.narod.ru/> Археология и древняя история